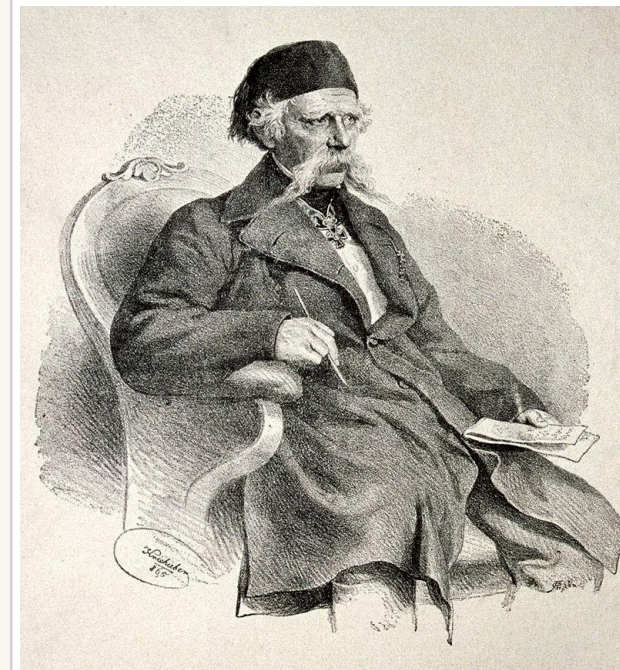

ВУК СТЕФАНОВИЋ КАРАЏИЋ

реформатор језика и правописа
утемељивач српске књижевне критике

Две велике целине повезују Вуков рад: реформа језика и стварање критичког мишљења.

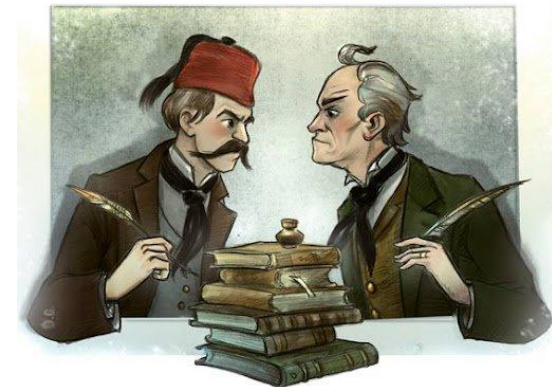
1 Реформа језика и правописа

- Вуков животни пут и образовање
- Сава Мркаљ и начела реформе
- нова слова и отпори реформи
- опредељење за ијекавски изговор

Аа Ђђ Бб Тт Лл Љљ
 Ее Жж Џџ Уу Ћћ
 Аа Ђђ Мм Нн Њњ Оо
 Пп Рр Сс Тт Ћћ Уу
 Фф Хх Цц Чч Џџ Шш

2 Књижевна критика

- области Вуковог рада
- рецензија и полемика
- Вукова друга рецензија из 1817. године
- тон критике и суд о Вуку као критичару

I РЕФОРМА ЈЕЗИКА И ПРАВОПИСА

од Саве Мркаља до Вуковог правописа

*Aa Bb Cc Dd Ee Ff
Gg Hh Ii Jj Kk Ll
Mm Nn Oo Pp Qq Rr
Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy
Zz*

Вук Стефановић Караџић

Животни почетак и школовање

Вук Стефановић Караџић је рођен **1787. године у Тршићу** близу Лознице, у породици у којој су деца умирали, па је по народном обичају добио име Вук како му вештице и духови не би наудили.

Кад је Доситеј отворио Велику школу у Београду, Вук је постао њен ђак. Убрзо је оболео и отишао је на лечење у Нови Сад и Пешту, али није успео да излечи болесну ногу, која је остала згрчена.

„Језик је најсигурнији траг народног живота.“

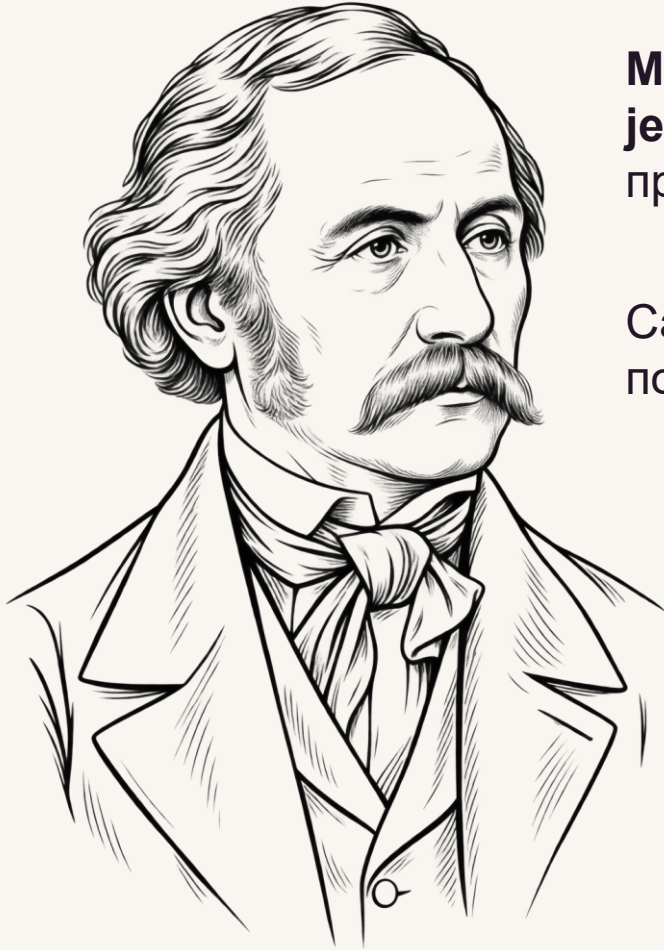
Пешта као важно место сусрета и подстицаја за реформу

Вук је у Пешти упознао Саву Мркаља.

Мркаљ је 1810. године написао књижицу о српској азбуци „**Сало дебелого јера либо азбукопротрес**”, у којој се залагао за реформу језика и правописа.

Сава је у свом делу поставио два основна начела на којима и данас почивају наше писмо и језик.

- један глас — једно слово
- пиши као што говориш

Мркаљева полазишта

Гласови, слова и тражење најједноставнијег решења

Мркаљ је у српском језику пребројао гласове и избројао их је 29, јер џ није узео у обзир.

Двадесет пет гласова покрио је словима, а за љ, њ, ђ, ћ тражио је диграме.

Мекоћу је означавао додавањем меког знака словима: љ, њ, ть, дь.

А Б В Г Д Е Ж З И І К Л М Н
О П Р С Т Ъ У Ф Х Ъ Ц Ч Ш Щ
Ъ Ы Ь Ь Ё Ю Ѡ ѡ Ѣ ѣ Ѥ ѥ Ѧ ѧ

Стара азбука

а	б	в	г	д	дь
е	ж	з	и	і	к
л	љ	м	н	њ	о
п	р	с	т	ть	у
ф	х	ц	ч		ш

Мркаљева реформисана азбука

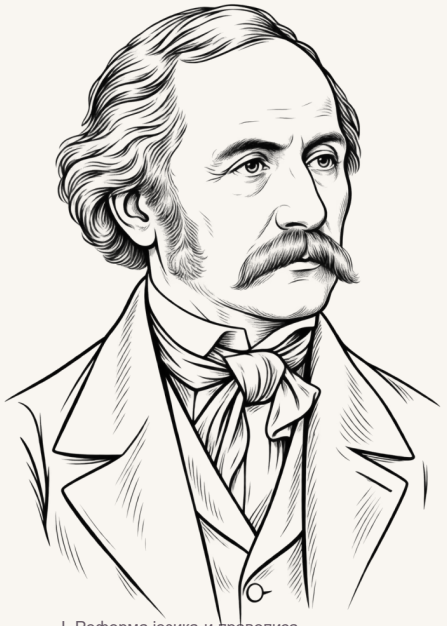
Отпор Мркаљевој реформи

Правопис као културно и црквено питање

Црква је оштро осудила Мркаљеву реформу азбуке и тражила забрану писања на фонетском правопису.

Митрополит Стратимировић је сматрао за јерес правопис који изоставља „дебело јер” Ъ, јер је тај знак схватан као језички симбол српског православља.

I. Реформа језика и правописа

Њ

Вукова решења за нова слова

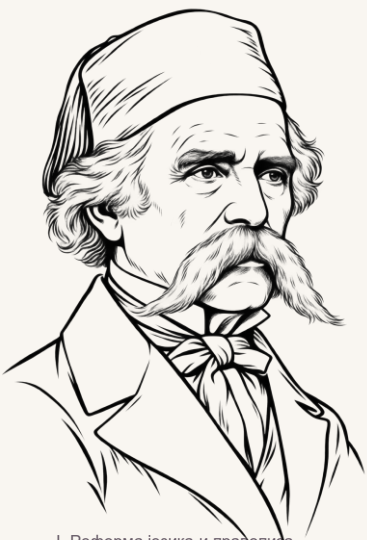
Од диграма до јасних знакова

Вук је створио нове знаке тако што је поједина слова стопио са танким полугласом:

Л + Ђ → Љ

Н + Ђ → Њ

- изглед слова ђ прихватио је од Лукијана Мушицког
- џ је узео из неких старих румунских рукописа
- ћ је узео из старих српских рукописа

I. Реформа језика и правописа

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Xx Yy Zz

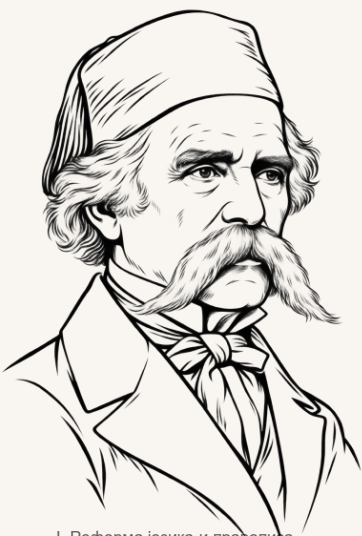
Слово ј и оптужбе против Вука

Зашто је правопис изазивао отпор?

Узимање слова ј из латинице Вукови противници из црквених кругова приписивали су му као најтежи грех.

Оптуживали су га да тиме ради на покатоличавању српског народа.

I. Реформа језика и правописа

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

j

Правописна реформа није била само техничко питање — у њој су се укрштали језик, вера, култура и политика.

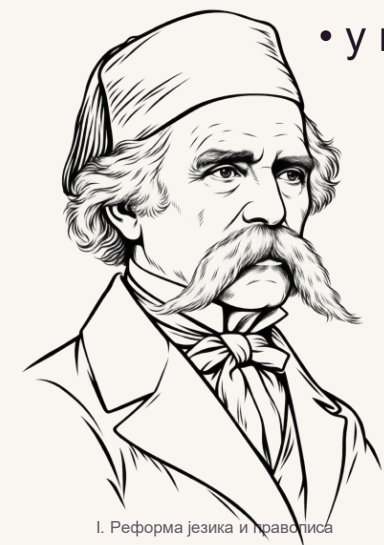
Зашто ијекавски изговор?

Вуков избор штокавског народног језика

Још на самом почетку реформе Вук се опредељује за ијекавски изговор штокавског наречја народног језика из следећих разлога:

- јекавски изговор је основа народног језика којим он говори и најбоље га познаје
- тим изговором је говорио народ на највећем простору — Црна Гора, Херцеговина, Босна, Српска Крајина, западна Србија, Санџак
- на том изговору је сачуван највећи део народних умотворина
- у погледу акцента му је звучао најчистије и милозвучније

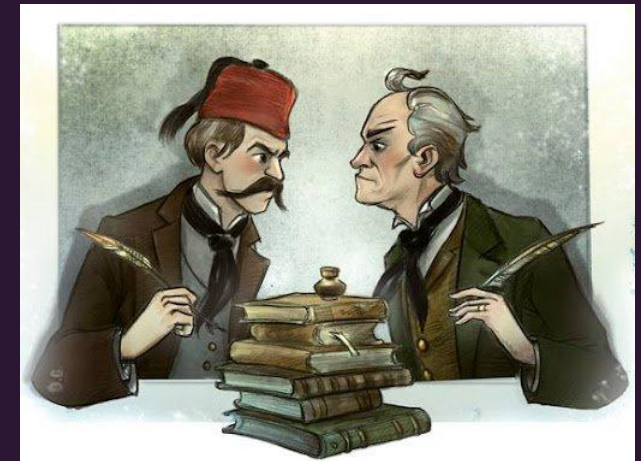

I. Реформа језика и правописа

Вукова реформа наставља и доводи до пунијег облика оно што је Мркаљ започео: тежњу да сваки глас има свој знак и да се пише онако како се говори.

II ВУК КАО КЊИЖЕВНИ КРИТИЧАР

полемика са Милованом Видаковићем и почеци српске књижевне критике

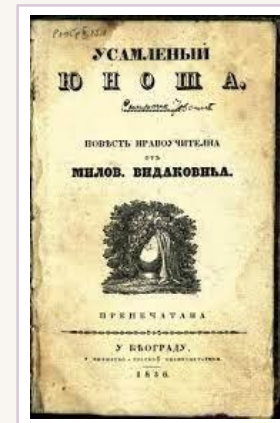

Сетите се: чиме се све бавио Вук?

Области Вуковог рада

- реформатор српског језика и правописа
- сакупљач и класификатор народне поезије
- аутор прве граматике и првог речника српског језика
- преводилац Новог завјета
- биограф, полемичар...

Још једна област коју је Вук утемељио јесте:

КЊИЖЕВНА КРИТИКА

Аа Ђд Вв Тс Дг Ђђ
Ее Жж Џџ Уу Јј Кк
Лл Љљ Мм Нн Њњ Оо
Пп Рр Сс Тт Фф Чч
Љљ Њњ Уу Чч Љљ Уу

Да се подсетимо...

Наука о књижевности и место критике

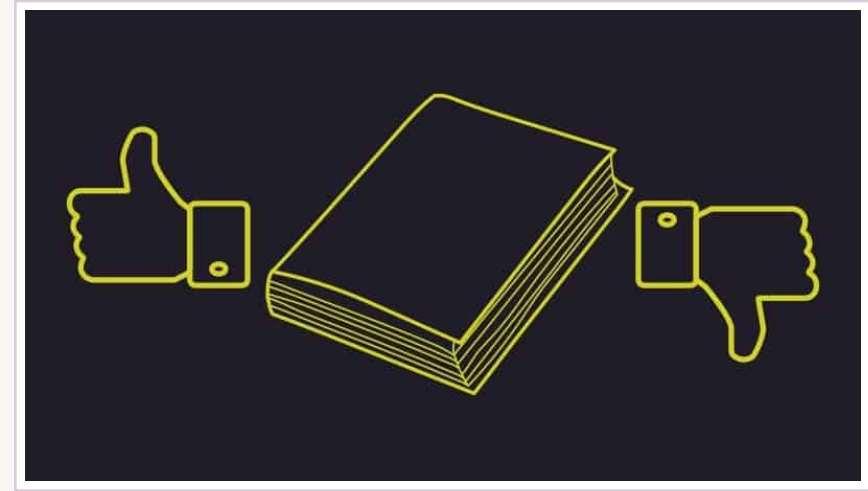

Како делимо науку о књижевности?

- теорија књижевности
- историја књижевности
- књижевна критика

Чиме се бави књижевна критика?

Књижевна критика је дисциплина науке о књижевности која описује, тумачи и вреднује књижевно дело.

Како стручна критика утиче на писце и на читаоце?

Зашто је критика значајна?

Стручна реч као подстицај за дело и читаоца

Критика је значајна јер објективна реч стручњака указује уметницима на странпутице и утиче на квалитет дела.

Читаоце подстиче да у сусрету са стручним гледиштима дођу до сопствених закључака.

„Критика описује, тумачи и вреднује књижевно дело.“

РЕЦЕНЗИЈА

Критичка оцена о неком научном или уметничком делу. Увек се даје у писаном облику и то пре објављивања дела. Од краја 18. века рецензија представља препоруку за штампање дела.

(лат. прегледати)

II. Вук као књижевни критичар

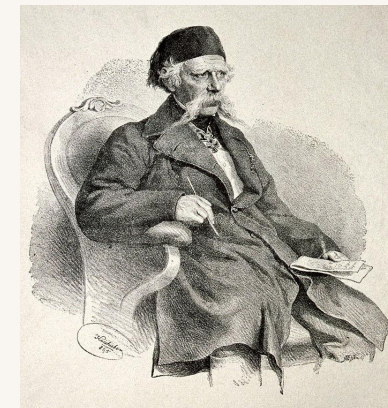
ПОЛЕМИКА

Оштре расправе у оквиру политичких, књижевних или научних дискусија.

(грч. суочавање, конфликт, рат)

Полемика: Вук и Милован Видаковић

Полемика Вука Караџића и Мирована Видаковића обухвата критике које је Вук објавио о делима Мирована Видаковића, као и Видаковићеве одговоре на њих и његову критику Вуковог рада.

1815. Прва рецензија на Видаковићев роман „Усамљени јуноша”.

Критика је углавном била умерена и пре свега се бавила језичким, а сасвим узгредно књижевним питањима.

1817. Друга рецензија на Видаковићев роман „Љубомир у Јелисијуму”.

У другој рецензији Вук се више бавио књижевном проблематиком.

Одговор Видаковића и Вукова друга рецензија

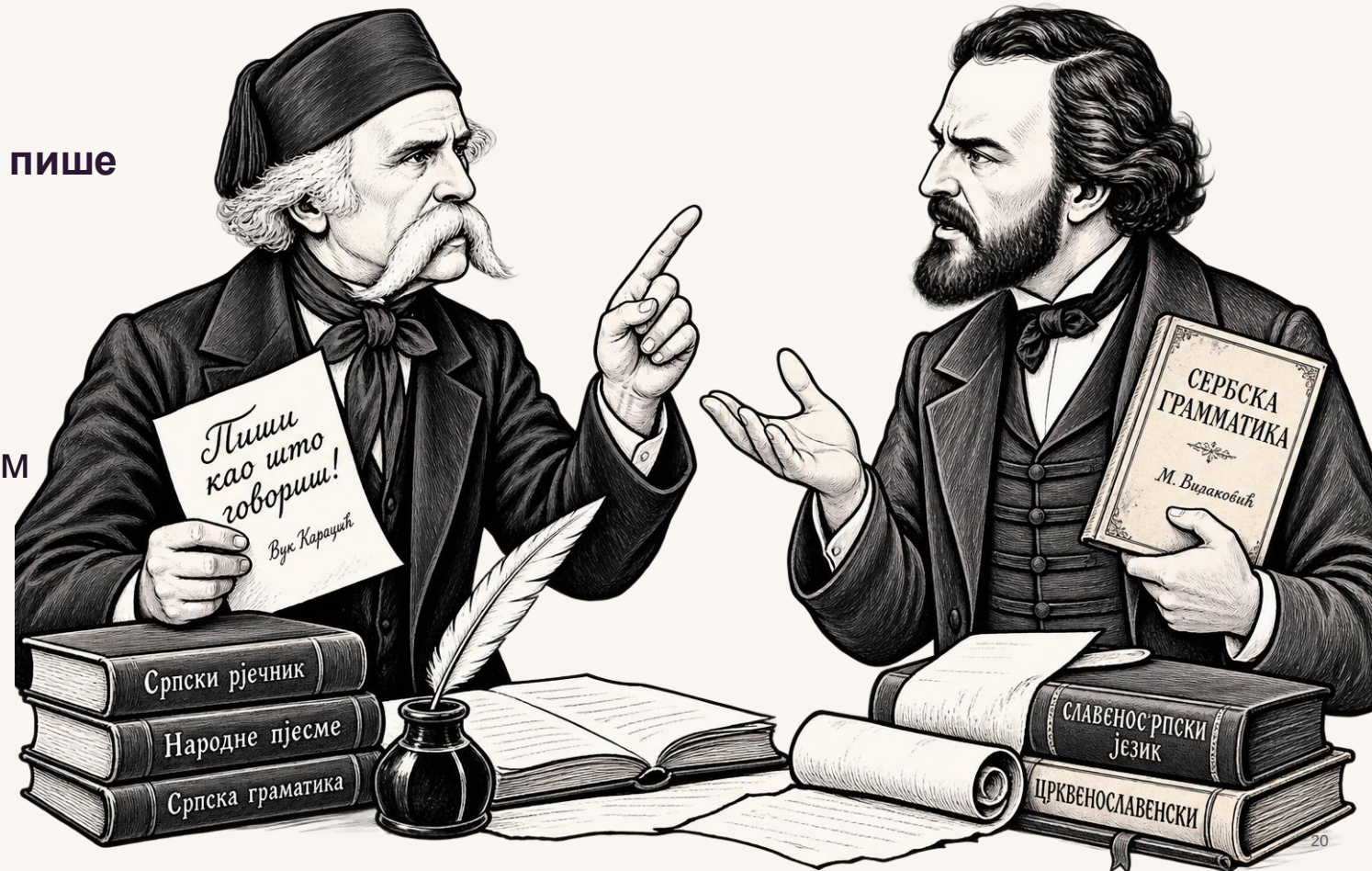

Зашто се полемика наставља?

Видаковићев одговор на Вукову рецензију објављен је у „Предисловију” („Предговору”) у роману који објављује 1817. године.

Видаковић истиче да би пре престао да пише него што би то чинио придржавајући се Вукове граматике.

Потом Вук даје одговор у тексту познатом као друга рецензија српска.

„У свакој се књизи гледа на двије ствари: на ствар о којој се пише; на језик којим се пише.“

ДВЕ ОБЛАСТИ КЊИЖЕВНЕ КРИТИКЕ

Пронађи у тексту шта Вук истиче за језик списатеља.

- ствар о којој се пише
- језик којим се пише

„...језик може (и мора) знати сваки списатељ. Зато смо у првој рецензији српској говорили само о језику...“

Вук додаје и то да сви народи пишу по граматичким правилима — само Срби, по његовој ироничној формулацији, по правилима „баба Смиљане“.

Морално становиште — примери

Из Вукове критике Видаковићевих ликова

„...је ли оно морал што су Мелиси говорили родитељи да се уда, па ће он умријети и она се послѣје може с новцима ласно удати за млада мужа...”

„...је ли оно морал што је Светозар загрлио Мелису да пркоси Пармениону...”

„...је ли оно морал што је Светозар сакрио новце када су били с хајдуцима...”

- Да ли су ликови у Видаковићевим романима морални?
- Које поступке Вук издваја као спорне?
- Како на основу примера гради противаргумент?

Недоследност у грађењу ликова

Шта Вук замера Видаковићу?

Вук замера Видаковићу недоследност у грађењу ликова.

Пронађите у тексту примере који то поткрепљују.

„...паметан и поштен човјек говори свагда као паметан и поштен; будала као будала; рђав и неваљао човјек као рђав и неваљао...”

Које писце Вук препоручује Видаковићу?

- Гетеа
- Стерна
- Ричардсона
- Филинга

То су писци новог доба, предромантизма, јер ни читалац више не жели да чита дела заснована на барокним елементима.

Зашто је изазвао негодовање и код истомишљеника?

Размислите о тону ове критике.

На основу којих Вукових речи су му чак и његови истомишљеници замерали да „није требало Видаковића онако пред светом срамотити“?

„Г. В. на много мјеста не зна шта говори, него бунца као баба у болести и прави магарцима своје читатеље, или себе самога...“

Да ли је овакав тон примерен?

Вежбање критичког мишљења

„Из тога свега морамо закључити да г. В. не зна ни историје, ни географије, ни логике, ни поезије, ни реторике; нити зна шта је морал, ни стид ни учтивост; нити познаје карактера народа нашега, ни ништа.“

- Шта је у овој критици аргумент?
- Шта је лични напад?
- Може ли оштра критика бити корисна?

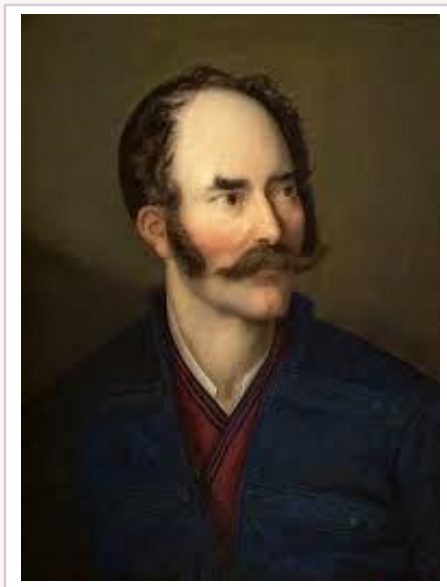
„Није требало онако Видаковића пред светом срамотити”

Замерке Вукових савременика

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ
(писац)

СИМА МИЛУТИНОВИЋ
САРАЈЛИЈА
(писац)

ДИМИТРИЈЕ ДАВИДОВИЋ
(политичар, дипломата, уредник
Новина сербских)

Какав је Вук као критичар?

Особине, домети и ограничења

- оштар тон, увредљиве речи
- инсистира на моралу ликова
- критикује недоследност у грађењу ликова
- истиче лоше стране, а не наводи ниједну добру
- оштрог језика

„Примитивна, али је разумна.“

Павле Поповић

Д. Живковић истиче као једину ману то што није истакао и позитивне стране Видаковићевог дела.

Зашто је Вуков рад прекретница?

Вуков рад повезује две важне културне промене: језичку реформу и развој критичког мишљења о књижевности.

- у језику — тежња ка народном говору и фонетском правопису
- у књижевности — захтев за јасним језиком, моралном уверљивошћу и доследно грађеним ликовима
- у култури — померање од старих барокних модела ка новом укусу читалаца

Прочитати критику на неко вама већ познато дело и размислити какво гледиште о делу формирате на основу те критике.

Упоредите сопствено гледиште са гледиштем критичара.

„Да ли критика мења начин на који читамо дело?“